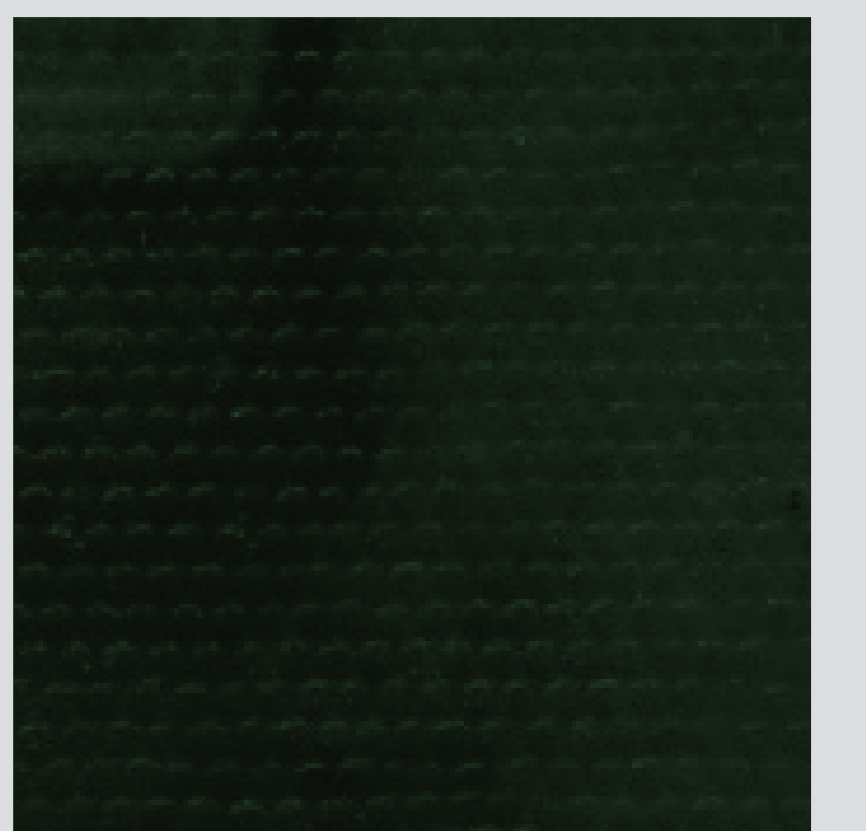
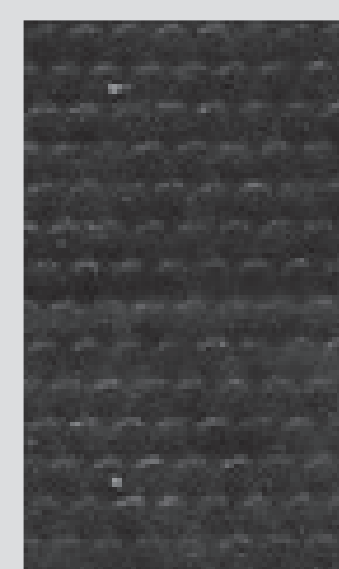
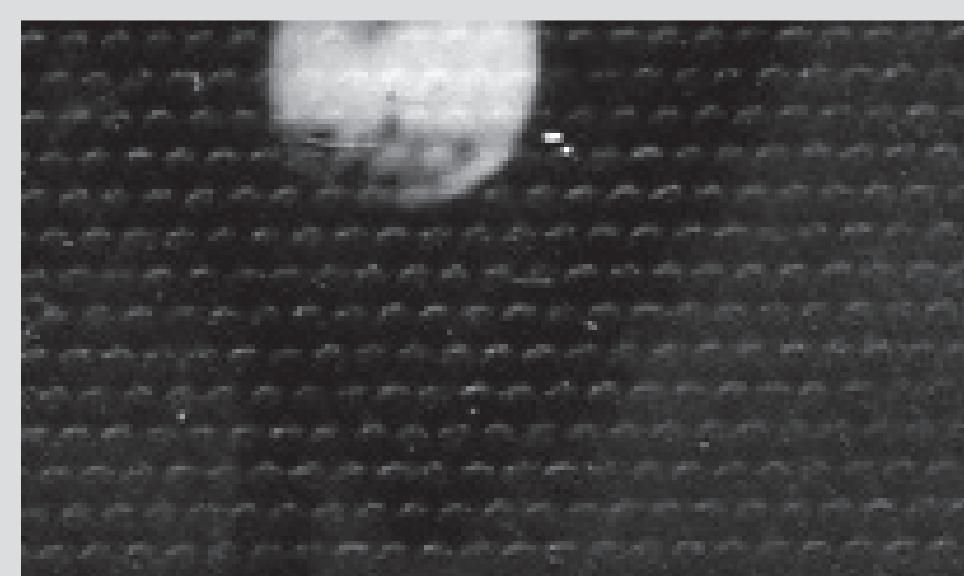

Elżbieta Zawacka

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE**

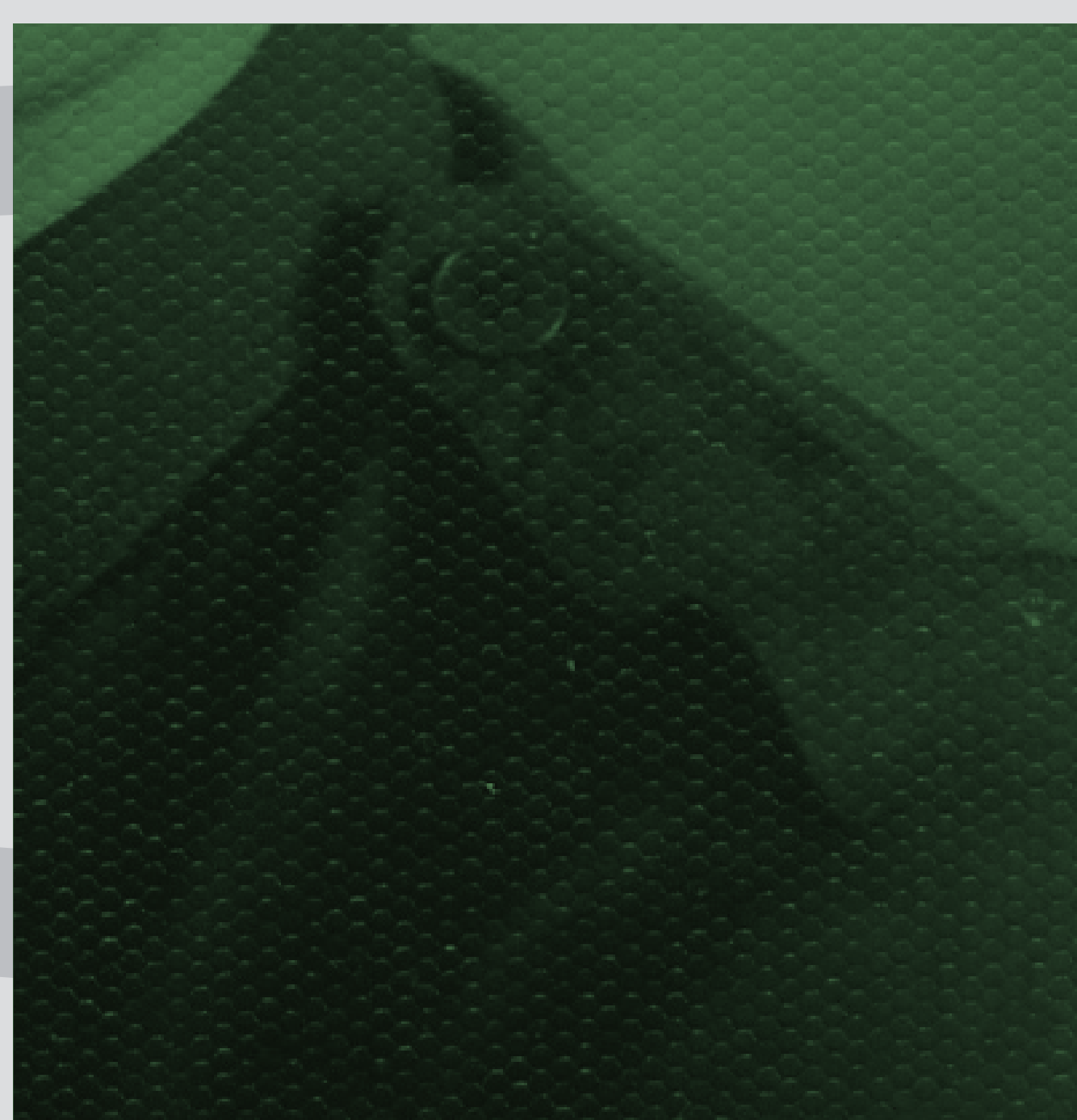

Żołnierz nieustrudzony

Elżbieta Zawacka, torunianka, jedna z najodważniejszych Polek żyjących w XX w. Jej życie stanowiło świadectwo oddania i miłości do ojczyzny. W okresie międzywojennym była nauczycielką oraz instruktorką Przynależności Wojskowej Kobiet. Brała udział w wojnie obronnej Polski w 1939 r. Była żołnierzem SZP-ZWZ-AK, kurierką, emisariuszką, jedyną kobietą cichociemną. Uczestniczyła w powstaniu warszawskim. Po wojnie niezłomna nie tylko w walce z nowym okupantem, ale także w działaniach na rzecz upamiętnienia tych, którzy walczyli o niepodległość. Do końca życia wierna Polsce.

← Elżbieta Zawacka,
lata trzydzieste XX w.
📷 FGEZ

Żołnierz nieustępliwy, o zdolności do samozaparć i poświęcenia bez granic; o osobistej skromności, zwrócona w całości ku obowiązkom i służbie, o kobiecej delikatności uczuć. Polska jest dla niej nieustanną fascynacją. W takim ujęciu tkwi – być może – ślad powinowactwa pomiędzy własnym losem „Zo” a losem kraju.

Przemysław Bystrzycki, *Znak cichociemnych*, Warszawa 1983, s. 302.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Żyć radośnie

Elżbieta Zawacka urodziła się 19 marca 1909 r. w Toruniu, który od ponad 116 lat pozostawał pod zaborem niemieckim. Była córką Władysława i Marianny z domu Nowak. Miała siedmioro rodzeństwa. Jej ojciec był urzędnikiem państwowym – kancelistą. W obawie przed utratą pracy i represjami rodzice w tajemnicy nauczali języka polskiego najstarsze dzieci. Pomimo niebezpieczeństw matka dbała o polskość rodziny. Duży wpływ na późniejsze losy Zawackich miało przyłączenie Pomorza i Kujaw do Polski. W styczniu 1920 r. jedenaastoletnia dziewczynka wraz z ojcem uczestniczyła w uroczystościach powrotu Torunia do Macierzy.

→ Elżbieta Zawacka (na ręku najstarszej siostry Marianny) z rodzeństwem, Toruń, ok. 1910 r.
FGEZ

→ Wkroczenie Wojska Polskiego do Torunia 18 stycznia 1920 r. Mieszkańcy Torunia na wolność czekali 127 lat. Przyłączenie miasta do Polski nastąpiło po ratyfikacji traktatu wersalskiego przez Niemcy.
WBH

→ Brat Elżbiety Alfons Zawacki brał udział w powstaniu wielkopolskim. Na zdjęciu w mundurze Wojska Polskiego z okresu międzywojennego.
FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Będę się uczyć łaciny

← Budynek przedwojennego Miejskiego Gimnazjum Żeńskiego. Elżbieta Zawacka uczęszczała do niego w latach 1922-1926. Była uczennicą klasy o profilu humanistycznym.
📍 Mirosław Sprenger

Podczas nauki w szkole niemieckiej Elżbieta Zawacka była poddawana germanizacji. Po odzyskaniu niepodległości rozpoczęła edukację w polskiej szkole. Uczyła się podstaw języka polskiego. Ambicja i zaangażowanie, które towarzyszyły jej przez całe życie, pozwoliły jej zdać w 1922 r. egzamin do Miejskiego Gimnazjum Żeńskiego w Toruniu. Pobyt w tej szkole spełnił jej największe pragnienie – naukę łaciny. Cztery lata później zdała maturę.

← Elżbieta Zawacka podczas pracy w urzędzie pocztowym, Toruń, lata dwudzieste XX w. Podjęła pracę i udzielała korepetycji, aby zebrać środki na dalszą naukę.
📍 FGEZ

← Elżbieta Zawacka (w ostatnim rzędzie, druga od prawej) wśród koleżanek i kolegów, ok. 1920 r.
📍 FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ideę na matematykę

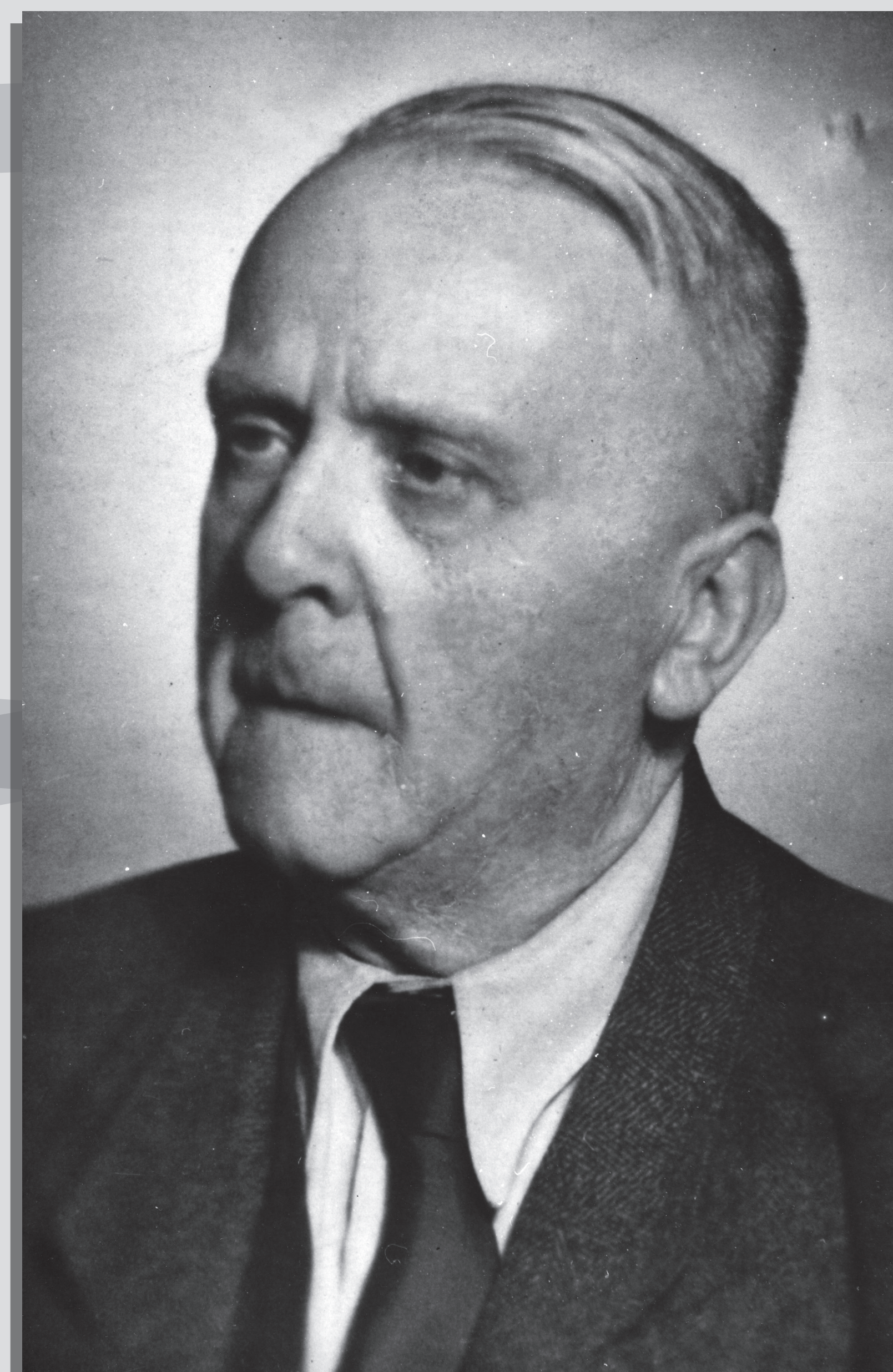
Elżbieta Zawacka nie mogła podjąć studiów bezpośrednio po maturze z przyczyn finansowych. Nie poddała się jednak i samodzielnie zarabiała na studia wyższe, które w okresie międzywojennym były płatne. W 1927 r. rozpoczęła naukę na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Tytuł magistra nauk filozoficznych w zakresie matematyki uzyskała w 1935 r.

↑ Indeks Elżbiety Zawackiej, Poznań, 1927 r.
📍 FGEZ

→ Promotorem pracy magisterskiej Elżbiety Zawackiej był organizator kursów szyfrów prof. Zdzisław Krygowski. Jego studentem, a później asystentem był Marian Rejewski, który w 1932 r. złamał szyfr Enigmy.

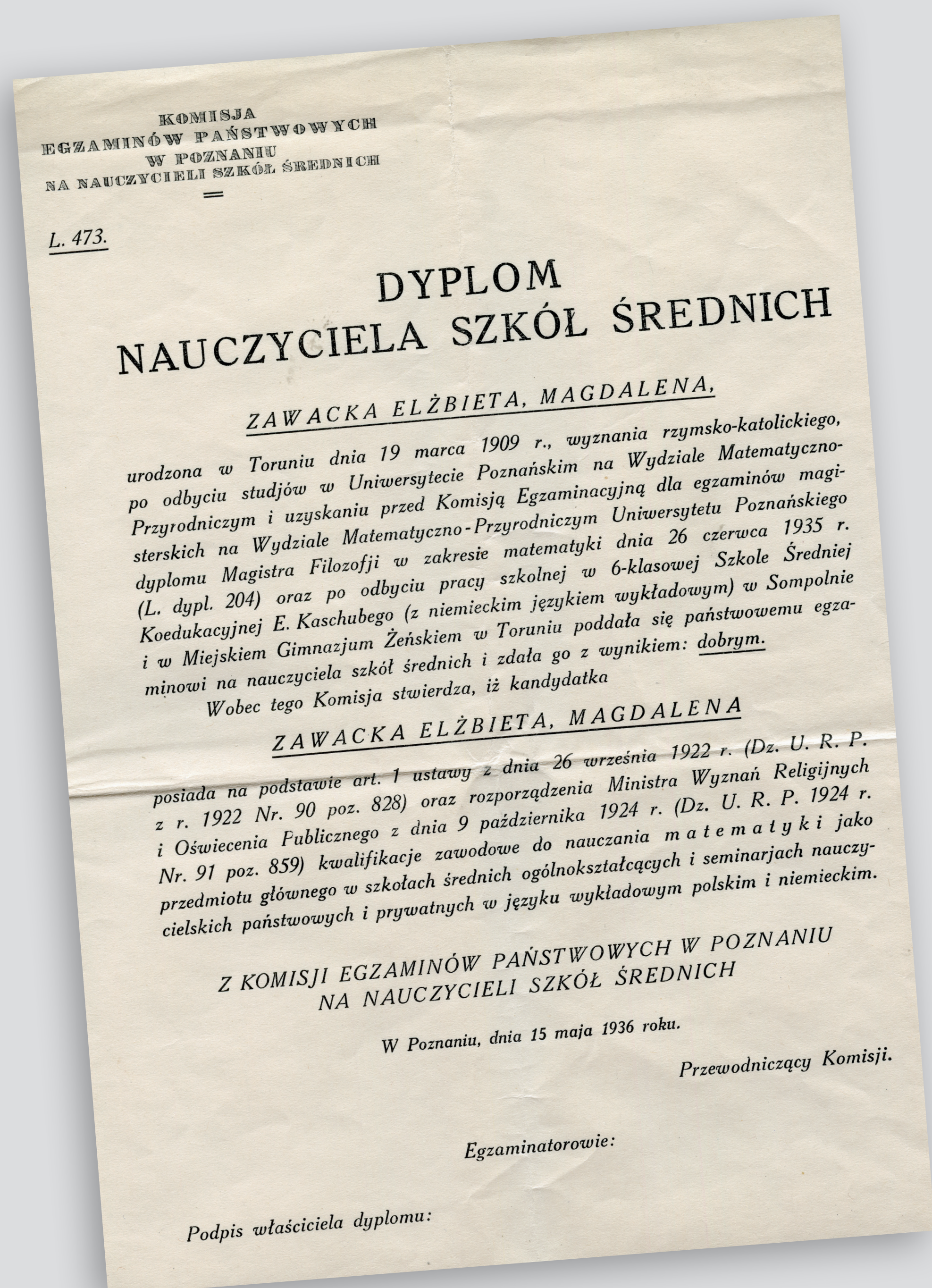
📍 UAM

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dwie służby: nauczycielka...

← Elżbieta Zawacka po zdaniu egzaminu w 1936 r. otrzymała dyplom uprawniający ją do nauczania w szkołach średnich.

📍 FGEZ

Już od czasów maturalnych Elżbieta Zawacka wiedziała, że nie tylko lubi się uczyć, ale chciałaby również nauczać. Przez całe życie zawodowe dzieliła się wiedzą z innymi. Korepetycji udzielała już w połowie lat dwudziestych XX w. Pracę w szkolnictwie podjęła w 1931 r. Pięć lat później uzyskała uprawnienia do wykładania matematyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Podczas II wojny światowej angażowała się w tajne nauczanie, ryzykując życiem. Po wojnie kontynuowała pracę jako wychowawca i wykładowca akademicki. Kształciła kolejne pokolenia niezależnie od aktualnej sytuacji politycznej.

← Pierwszą pracę zawodową Elżbieta Zawacka podjęła w 1931 r. w Koedukacyjnym Gimnazjum Niemieckim im. Emila Kaschubego w Sompolnie (woj. łódzkie). Na zdjęciu w gronie pedagogów.

📍 FGEZ

← W latach 1934-1935 Elżbieta Zawacka (pierwsza z prawej) pracowała w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Otorowie (pow. szamotulski).

📍 FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

...instruktorka PWK

Przełom w życiu Elżbiety stanowił rok 1930. Wówczas, jeszcze studiując, rozpoczęła działalność w Przystosowaniu Wojskowym Kobiet – odpowiedniku służby wojskowej dla kobiet o charakterze ochotniczym. W kolejnych latach wykazywała pełne poświęcenie i oddanie sprawie. Uczestniczyła w wielu teoretycznych i praktycznych kursach i szkoleniach na wypadek wybuchu wojny. Uczyła się m.in. strzelectwa, elementów terenoznawstwa, obrony przeciwgazowej i przeciwlotniczej. W marcu 1939 r. otrzymała awans na jedną z 130 instruktorek w stopniu przewodniczki. Wyróżnienie to można było uzyskać po minimum ośmiu latach działalności w organizacji z oceną wybitną.

↑ Elżbieta Zawacka (stoi pierwsza z prawej), komendantka kompanii, podczas obozu w Garczynie. W środku siedzi płk Maria Wittek, komendantka naczelna Organizacji Przystosowania Wojskowego Kobiet. W 1991 r. jako pierwsza kobieta została awansowana do stopnia generała brygady. 🟩 FGEZ

↑ W 1938 r. Elżbieta Zawacka została komendantką Rejonu Śląskiego PWK. Aby otrzymać to stanowisko i rozwijać swoją największą pasję jaką była dla niej służba ojczyźnie wcześniej poszła na roczny urlop w szkole, który umożliwił jej ukończenie kursu. Na zdjęciu gen. Władysław Bortnowski wręcza sztandar przedstawicielce Koła Lokalnego PWK w Katowicach – jako komendantka Zawacka odpowiadała za zorganizowanie tej ważnej uroczystości.

🟩 NAC

↑ Elżbieta Zawacka w mundurze młodszej aspirantki PWK, Tarnowskie Góry, 1936 r.

🟩 FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

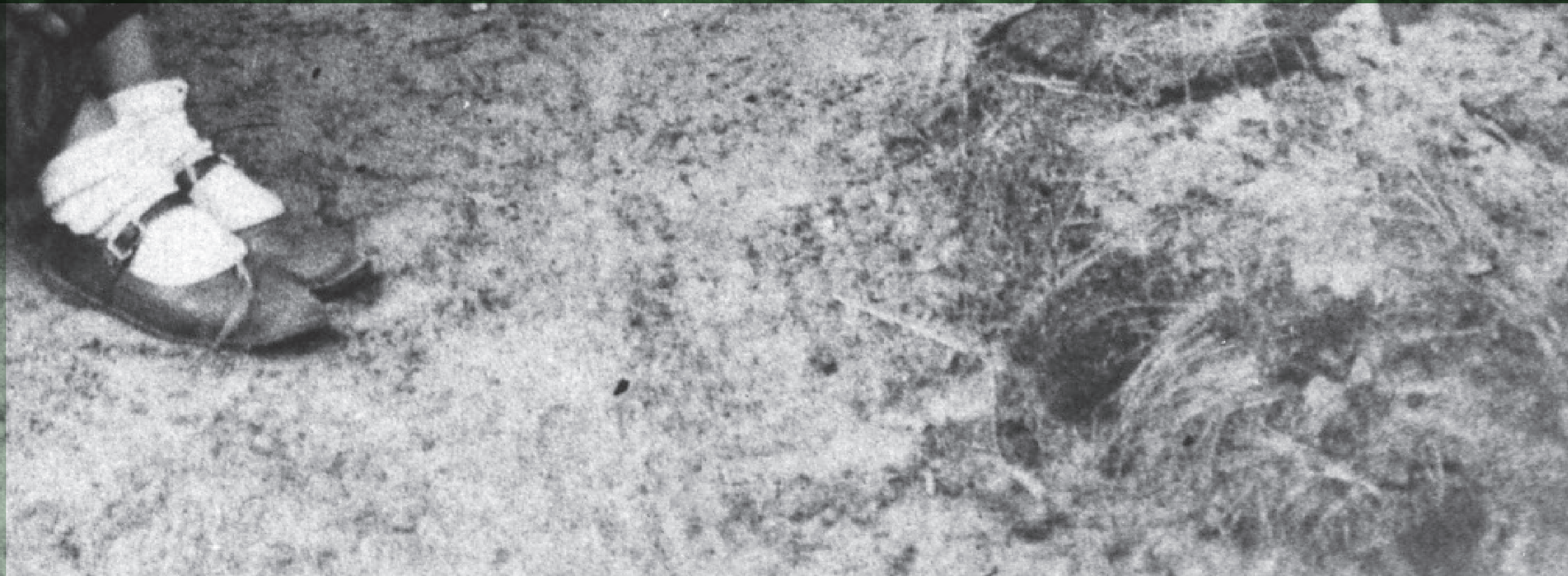
Akcja PWK w założeniu swym ochotnicza, a zmierzająca do ogarnięcia ogółu kobiet, osiągnie swój właściwy rozwój jedynie pod warunkiem oparcia o inicjatywę społeczną. Ponieważ celem tej akcji jest przystosowanie pracy kobiet podczas wojny do potrzeb wojska, czynniki zatem wojskowe określają zakres działalności tej pracy oraz wytyczne [...]. Ustalony został przez państwowy urząd zakres przysposobienia kobiet do obrony kraju, jako przygotowanie do pracy pomocniczej wojskowej w służbach: sanitarnej, administracyjnej, łączności, oświatowej itd., oraz jako ogólne przygotowanie moralne i fizyczne.

**Maria Wittek, Historia rozwoju p.w.k. [w:]
Przysposobienie kobiet do obrony kraju, Warszawa 1932, s. 17.**

↑ Elżbieta Zawacka (w środku),
Garczyn, lata trzydzieste XX w.
📷 FGEZ

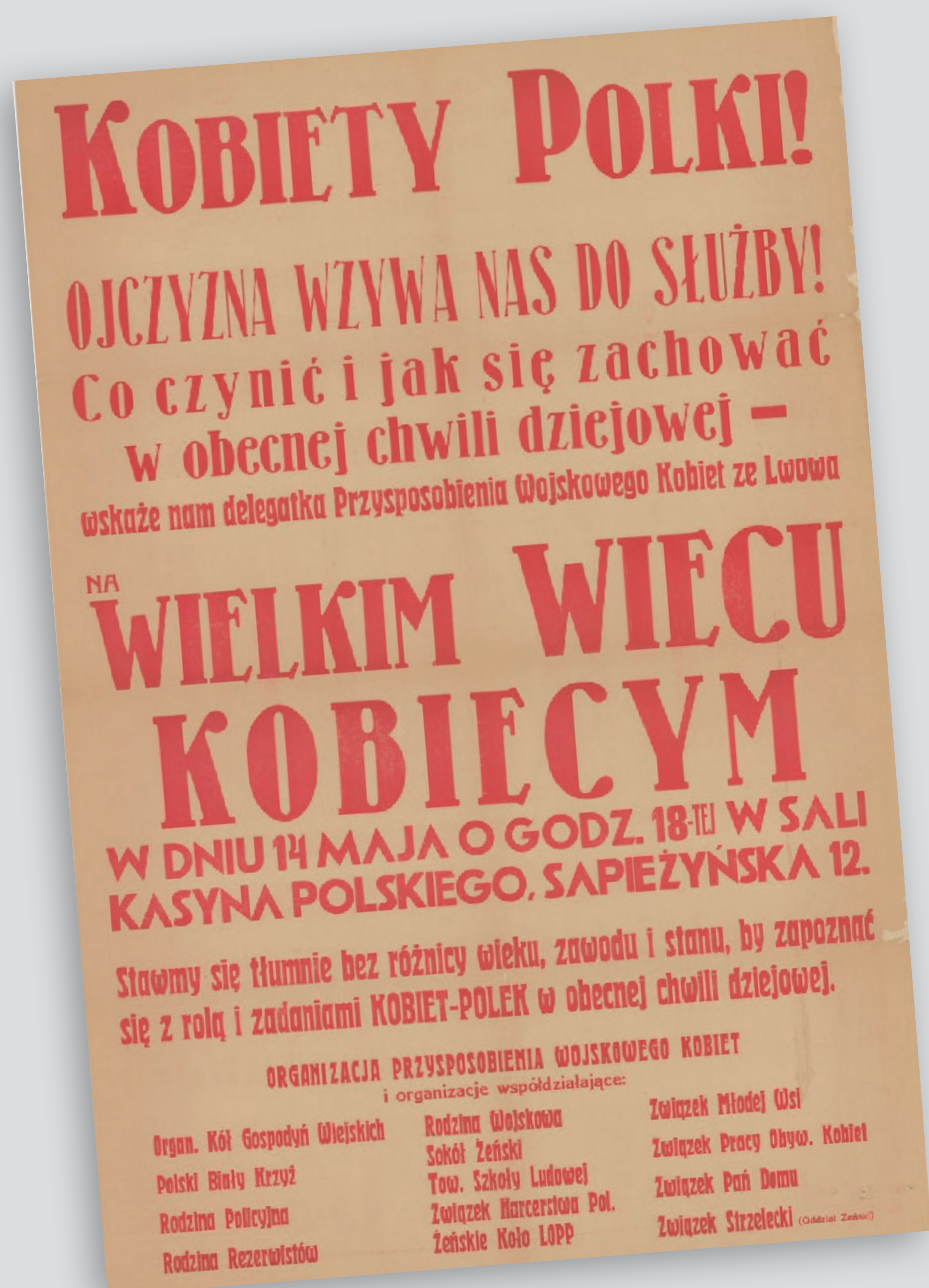

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nowy etap: służba wojenna

← Elżbieta Zawacka twierdziła, iż przed wybuchem wojny przeszkolono około miliona kobiet, przygotowując je do obrony kraju. Plakat zachęcający kobiety do wzięcia udziału w szkoleniu PWK. POLONA

Przed wybuchem wojny Zawacka jako komendantka PWK odpowiadała za przeszkolenie jak największej liczby kobiet w ramach Pogotowia Społecznego PWK. Po napaści Niemiec wraz z powiatkami śląskimi pełniła służbę w Katowicach. Opuściła swój rejon krótko przed wkroczeniem wojsk niemieckich, kierując się do Lublina, a następnie do Lwowa, gdzie przydzielona została do Batalionu Pomocniczej Służby Kobiet. Zgłosiła się do drużyn przeciwlotniczych. Miasto było obleżone przez Niemców, a później przez Sowiec, przed którymi Wojsko Polskie skapitulowało 22 września 1939 r.

Przyszła wieść – już po 17 września, po wejściu w granice Polski – o mającej nastąpić kapitulacji miasta [...]. Pamiętam tragiczne zebranie oficerów w jakiejś wielkiej sali [...], koszar tej odprawy. Trzeba było zdecydować: iść do Rumunii? Poddać się w niewolę? Zrzucić mundur? Przejść pod okupację niemiecką? Niejeden wybrał samobójstwo. My – kobiety z batalionu – postanowiłyśmy pozostać w Polsce.

Elżbieta Zawacka

← Elżbieta Zawacka (pierwsza z prawej) jako komendantka Hufca PWK w Toruniu, działającego przy Żeńskim Gimnazjum im. Królowej Jadwigi, 1935 r. FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Biała sukienka jest już uszyta

Kłeska wojsk polskich nie oznaczała dla Elżbiety Zawackiej końca walki, ale jej początek. W listopadzie 1939 r. wstąpiła w szeregi Służby Zwycięstwu Polski, przyjmując pseudonim „Zelma”. Bazując na pewiactwach, stworzyła na Śląsku energicznie działającą sieć konspiracyjną. Pełniła funkcję szefa łączności. Jej działania dostrzegli przełożeni. Została kurierką, najpierw w Podokręgu SZP-ZWZ Zagłębie, a następnie w Wydziale Łączności Zagranicznej „Zagroda”. Wraz z nowym przydziałem przyjęła pseudonim „Zo”. Do jej głównych zadań należało wytyczenie nowych tras kurierskich, wsparcie berlińskiej placówki konspiracyjnej i utworzenie punktów kontaktowych na obszarze III Rzeszy. Dziesiątki razy przekraczała granice europejskich państw będących pod okupacją. Pomogła jej doskonała znajomość niemieckiego.

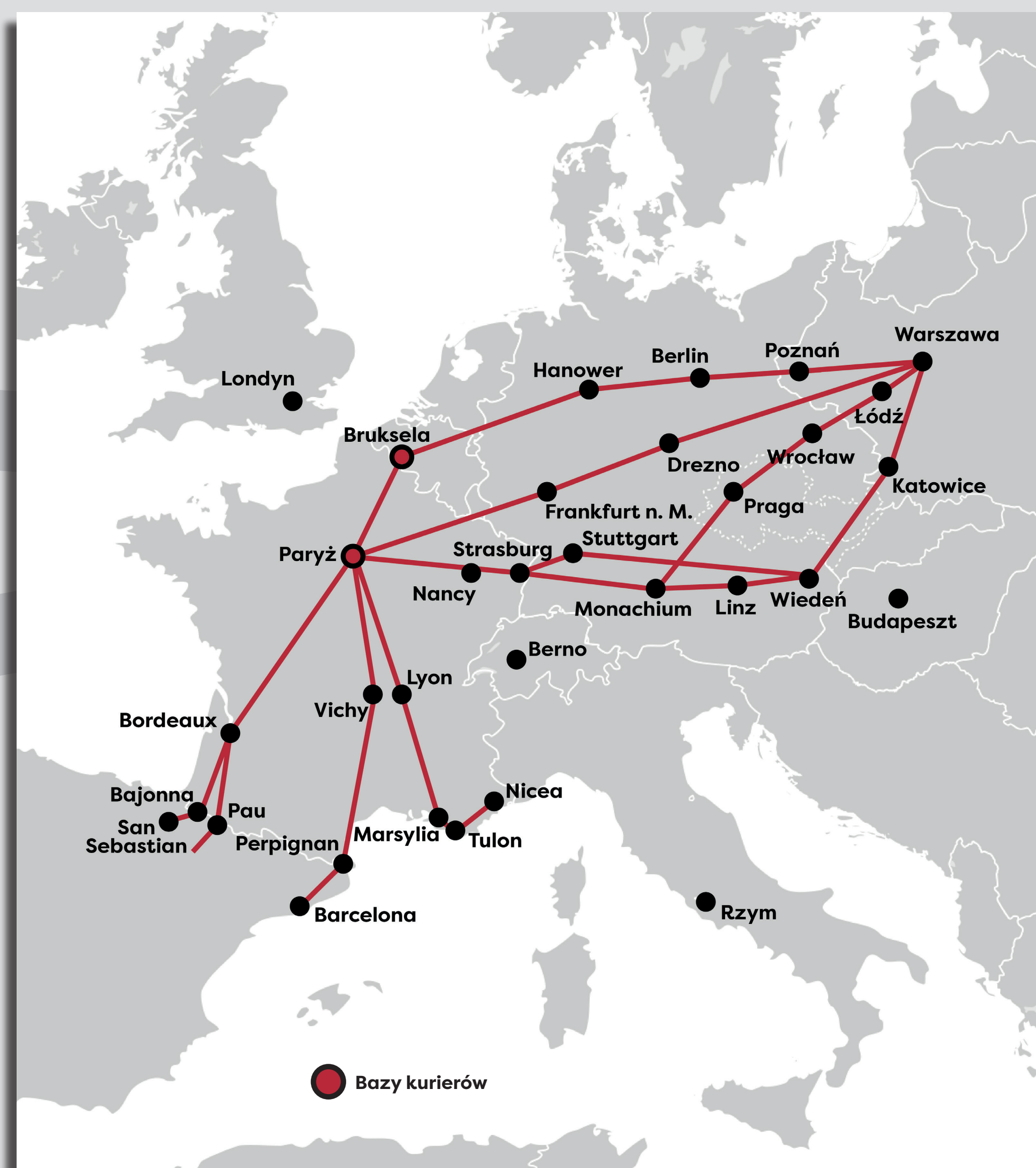
Nawet w konspiracji, gdzie panuje anonimowość, „Zo” stała się postacią legendarną.

Jan Nowak, *Kurier z Warszawy*, Warszawa-Kraków 1989, s. 392.

↑ Hasło „Biała sukienka jest uszyta” wiązało się z przydziałem Elżbiety Zawackiej do „Zagrody”. Było to wezwanie na pierwsze spotkanie z szefem Wydziału Łączności Zagranicznej ZWZ-AK Emilią Malessą „Marcysią” (na zdjęciu) AIPN

→ Klucz-skrzytka wykorzystywany do przenoszenia materiałów konspiracyjnych. FGEZ

← Mapa szlaków kurierskich na podstawie: K. Leski, *Życie niewłaściwe urozmaicone. Wspomnienia oficera wywiadu i kontrwywiadu AK*, Warszawa 1989. Wydział Łączności Zagranicznej Oddziału V KG ZWZ-AK powstał w 1939 r. Odpowiadał za utrzymanie łączności pomiędzy władzami wojskowymi w okupowanym kraju i na obczyźnie. Podstawowym jego zadaniem było utworzenie szlaków kurierskich, którymi systematycznie podążali kurierzy przenoszący rozkazy, meldunki i wytyczne. Działał kolejno pod kryptonimami: „Zenobia”, „Łza”, „Zagroda” i „Załoga”. Piotr Wiejak

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nieśliśmy promień nadziei

← Elżbieta Zawacka jako emisariuszka przemierzyła okupowaną Europę z dokumentami sfingowanymi przez Wydział Legalizacji AK pod przybranymi nazwiskami Elizabeth Kubica, Elizabeth Watson i Elise Rivière.

📍 FGEZ

↑ Podczas pobytu w Londynie Zawacka spotkała się z Naczelnym Wodzem gen. Władysławem Sikorskim (na zdjęciu) i innymi przełożonymi, którym przedstawiła informacje dotyczące usprawnienia łączności kurierskiej. Miała też wpływ na uregulowanie służby kobiet w wojsku. Jej uwagi zostały uwzględnione w Dekrecie o Ochotniczej Służbie Kobiet z 27 października 1943 r.

📍 NAC

← Znak Spadochronowy Armii Krajowej Elżbiety Zawackiej. Liczba oryginalnych odznak miała wynosić 316, czyli tyle, ilu było cichociemnych, którzy wrócili do okupowanego kraju. Odznaka została ustanowiona 5 lutego 1954 r. w Londynie. Ostatecznie wykonano ich mniej. Symbolizuje odwagę i poświęcenie polskiego żołnierza walczącego o niepodległe państwo polskie.

📍 FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

„Zo” szła przez Europę jak wichur. Każda wieść o jej podróży, nadawana z punktów przejściowych, była spóźniona, i odwrotnie – każde nasze polecenie o skierowanie „Zo” przybywało do baz już po jej odjeździe. W pewnym momencie Centrala straciła całkowicie kontrolę. Właśnie kiedy gubiliśmy się w domysłach nad jej losem, wszedł do pokoju szef Oddziału wraz z młodą niewiastą i rzekł: – Przestańcie się bawić w przewidywania. To jest „Zo”!

Kazimierz Bilski „Rum”, Drogi cichociemnych, Warszawa 2010, s. 133–134.

↑ Elżbieta Zawacka w Tarnowskich Górach, 1937 r. Fot. Klara Zawacka.

📷 FGEZ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

W „Czytelni”

← Szefową Wojskowej Służby Kobiet w KG AK była Maria Wittek (na zdjęciu). Po pięciu latach, w lipcu 1944 r., Elżbieta Zawacka stała się ponownie podkomendną byłej komendantki Naczelnej Organizacji PWK.

📍 FGEZ

↓ Krakowskie Przedmieście podczas powstania warszawskiego. Pod koniec września powstanie warszawskie dogorywało, miasto było zniszczone. Zawacka otrzymała rozkaz, aby przed kapitulacją powstania opuścić Warszawę. Miała odtworzyć struktury „Zagrody”, która po wyspie nosiła nowy kryptonim „Załoga”.

📍 POLONA

← Elżbieta Zawacka (z prawej) wraz z koleżanką Haliń Kulczak-Sarnecką w okresie okupacji niemieckiej, 1940 r.

📍 FGEZ

Po powrocie Zawacka nie musiała się aklimatyzować do pracy w kraju jak inni cichociemni. Kontynuowała służbę w „Zagrodzie” jako zastępczyni „Marcysi”, obejmując kontrolę nad trasą kurierską „Zachód”. Funkcję tę pełniła do marca 1944 r., kiedy doszło do rozpracowania grupy i licznych aresztowań. Po kwarantannie otrzymała przydział do Wojskowej Służby Kobiet KG AK, noszącej kryptonim „Czytelnia”. Po wybuchu powstania warszawskiego bez skutku prosiła o zgodę na udział w działaniach bojowych. Jako przedstawicielka władz WSK dokonywała inspekcji kuchni powstańczych, punktów sanitarnych i szpitali, a także dostarczała granaty i żywność. 2 października 1944 r. awansowała do stopnia kapitana.

Ostatni raz widziałem „Zo” w przeddzień kapitulacji Warszawy. Kiedy powiedziałem jej, że muszę iść z wojskiem do niewoli, natychmiast przybrała postawę ofensywną [...]. Nie mogła zrozumieć, że członek „Załogi” mógł sobie pozwolić na coś podobnego. Ona nie zrobiłaby tego nigdy, choćby jej kazano.

Kazimierz Bilski „Rum”, *Drogi cichociemnych*, Warszawa 2010, s. 140.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nadal w konspiracji

Po upadku powstania Zawacka kontynuowała działalność w podziemiu. Uczestniczyła w odbudowie sieci konspiracyjnej, zorganizowała przerzut Jan Nowaka do Szwajcarii, tworzyła nowe szlaki kurierskie. Wraz z rozwiązaniem AK została zdemobilizowana. Choć wojna się skończyła, dla „Zo” walka trwała nadal – wrogiem byli teraz komuniści. Wstąpiła w struktury Obszaru Zachodniego Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj, przemianowanego następnie na Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”. Działała głównie w Wielkopolsce. Ogromne doświadczenie pomogło jej tworzyć łączność zewnętrzną i organizować kolportaż prasy. W 1946 r. zaprzestała działalności konspiracyjnej. Funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa wpadli na jej trop w 1951 r. Została aresztowana i skazana na 10 lat więzienia. W 1955 r., po uwzględnieniu wniosku rewizyjnego, wyszła na wolność.

Uchodziła za człowieka ostrego i wymagającego od innych, ale najbardziej od samej siebie. Jej oddanie służbie graniczyło z fanatyzmem.

Jan Nowak, *Kurier z Warszawy*,
Warszawa-Kraków 1989, s. 393.

↑ Elżbieta Zawacka na obozie PWK w Garczynie, 1948 r. Po wyjściu z konspiracji Zawacka za namową Marii Wittek zaangażowała się w tworzenie Przysposobienia Wojskowego Kobiet. Z pracy tej zrezygnowała w 1948 r., gdy okazało się, iż organizacja ta była poddana indoktrynacji komunistycznej. 📌 FGEZ.

↑ Budynki więzienne w Fordonie, lata 1922–1939. Po aresztowaniu w Olsztynie przez UBP przewieziono ją na przesłuchania do Warszawy. Wyrok odbywała w Centralnym Więzieniu Karnym w Fordonie, Centralnym Więzieniu w Grudziądzu i Bojanowie. 📌 NAC

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

W służbie pamięci

↑ Pierwsze prace archiwalne w mieszkaniu Elżbiety Zawackiej. Od lewej: Helena Augustowska, Janina Mahrburg i Elżbieta Zawacka, Toruń, 1980 r. Fot. B. Horbaczewski.

📷 FGEZ

↑ W latach osiemdziesiątych XX w. Elżbieta Zawacka działała w NSZZ „Solidarność”. Była inicjatorką i fundatorką wielu miejsc pamięci.

📷 FGEZ

Po wojnie Elżbieta Zawacka wróciła do pracy zawodowej. Kształciła młodzież i dorosłych w szkołach w Łodzi, Toruniu, Olsztynie i Sierpcu. Rozpoczęła karierę naukową, uzyskując stopień doktora habilitowanego. Wykładała na Uniwersytecie Gdańskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Po przejściu na emeryturę w 1978 r. poświęciła się gromadzeniu materiałów dotyczących PWK, WSK, działalności „Zagrody” i konspiracji na terenie Pomorskiego Okręgu AK. Współorganizowała Klub Historyczny w Toruniu. Zainicjowała powstanie w 1989 r. Stowarzyszenia Żołnierzy AK, które od następnego roku działało pod nazwą Światowego Związku Żołnierzy AK. Zwieńczenie jej wysiłków związanych z gromadzeniem materiałów archiwalnych stanowiło utworzenie Fundacji „Archiwum Pomorskie AK” w Toruniu. Przez kolejne lata podejmowała wiele działań wydawniczych, edukacyjnych i popularyzujących najnowszą historię Polski. Elżbieta Zawacka zmarła 10 stycznia 2009 r., kilka tygodni przed swoimi setnymi urodzinami. Została pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

„Zo” – Elżbieta Zawacka – mieszka w Toruniu, jest docentem na tamtejszym uniwersytecie. Jest czynna i niezmordowana, gromadzi wspomnienia i materiały dotyczące łączności konspiracyjnej.

Kazimierz Leski, *Życie niewłaściwe urozmaicone. Wspomnienia oficera wywiadu i kontrwywiadu AK*, Warszawa 1989, s. 250.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Wierna Tobie, Polsko

Za wieloletnią wierną służbę dla kraju Elżbieta Zawacka została uhonorowana około sześćdziesięcioma odznaczeniami państwowymi i wojskowymi, w tym najstarszymi i najwyższymi – dwukrotnie Orderem Wojskowym Virtuti Militari i Orderem Orła Białego. W 1996 r. nadano jej tytuł profesorski. W wieku 97 lat otrzymała nominację generalską jako druga kobieta w historii po gen. Marii Wittek. Za szczególną aktywność w upamiętnianiu historii narodu polskiego w latach 1939–1989, a także za działalność publiczną zbieżną z ustawowymi celami Instytutu Pamięci Narodowej otrzymała tytuł Kustosza Pamięci Narodowej.

Nieśliśmy promień...

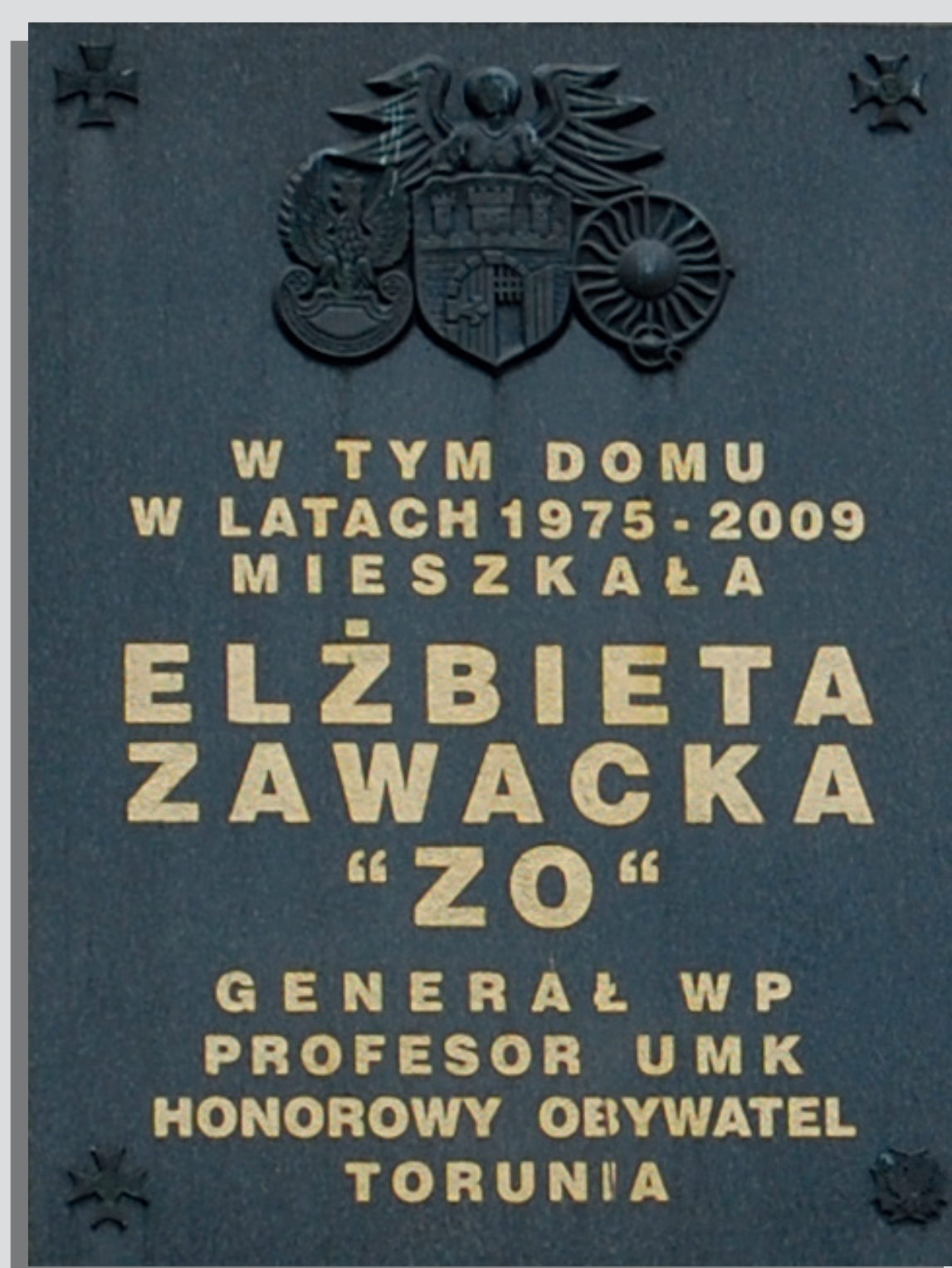
**Nieśliśmy promień nadziei,
niby kaganiec światłości,
by rzucić blask wśród zawiei,
na nasze domy w ciemności.**

**Gdy przyszło opuścić mienie,
Bliskich i świeże mogiły
Wschód wabił nas pocieszeniem,
Innym – prorocтва się śniły.**

**Nieśliśmy pomoc z wygnania
tym – za kolczastym drutem
i tym – w codziennych zmaganiach
deptanych niemieckim butem**

**Nieśliśmy promień nadziei,
Niby płonąca pochodnię,
By bracia ukryci w kniei
Mogli odpłacić za zbrodnie.
[...]**

rtm. cc. Józef Zabielski

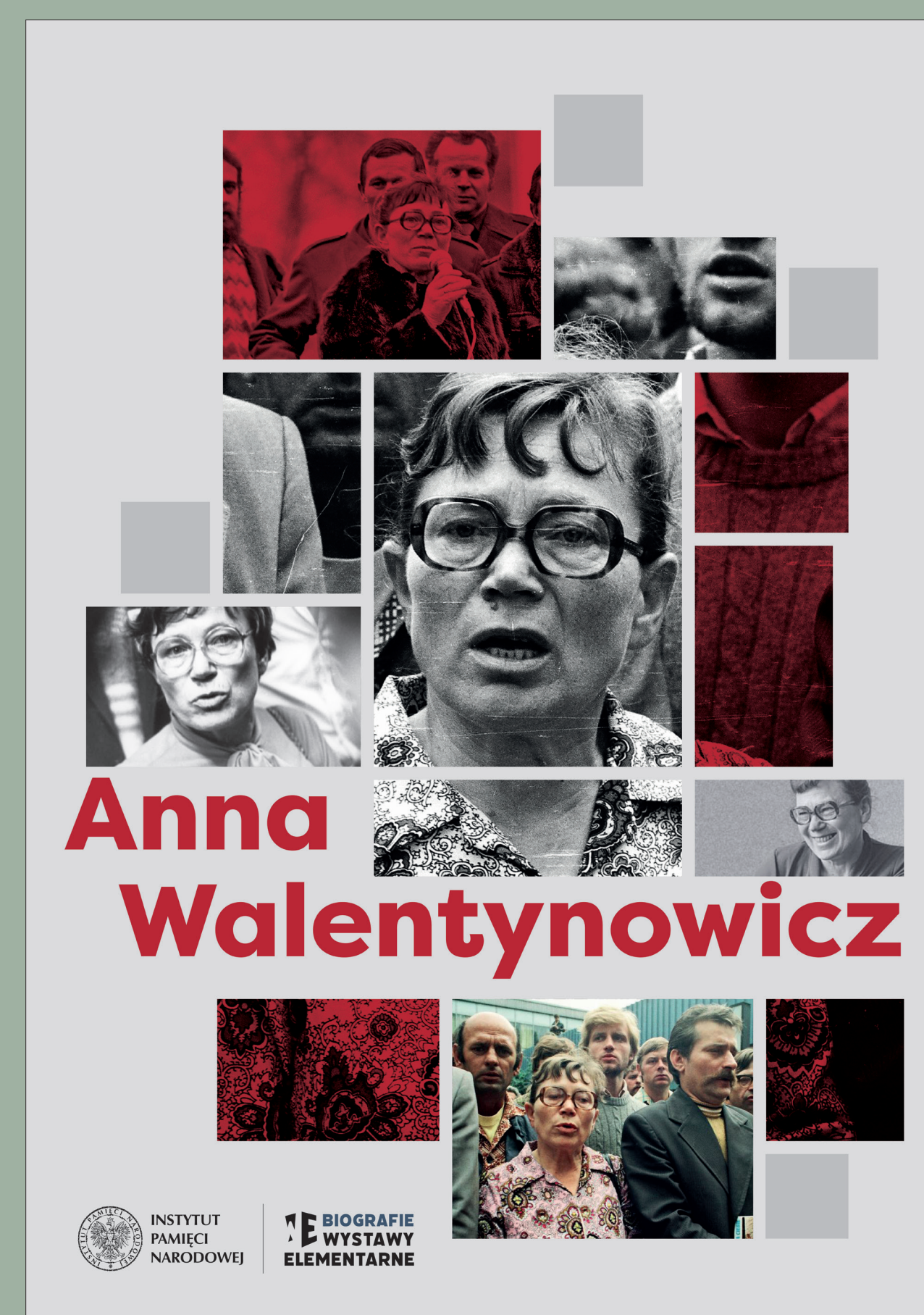
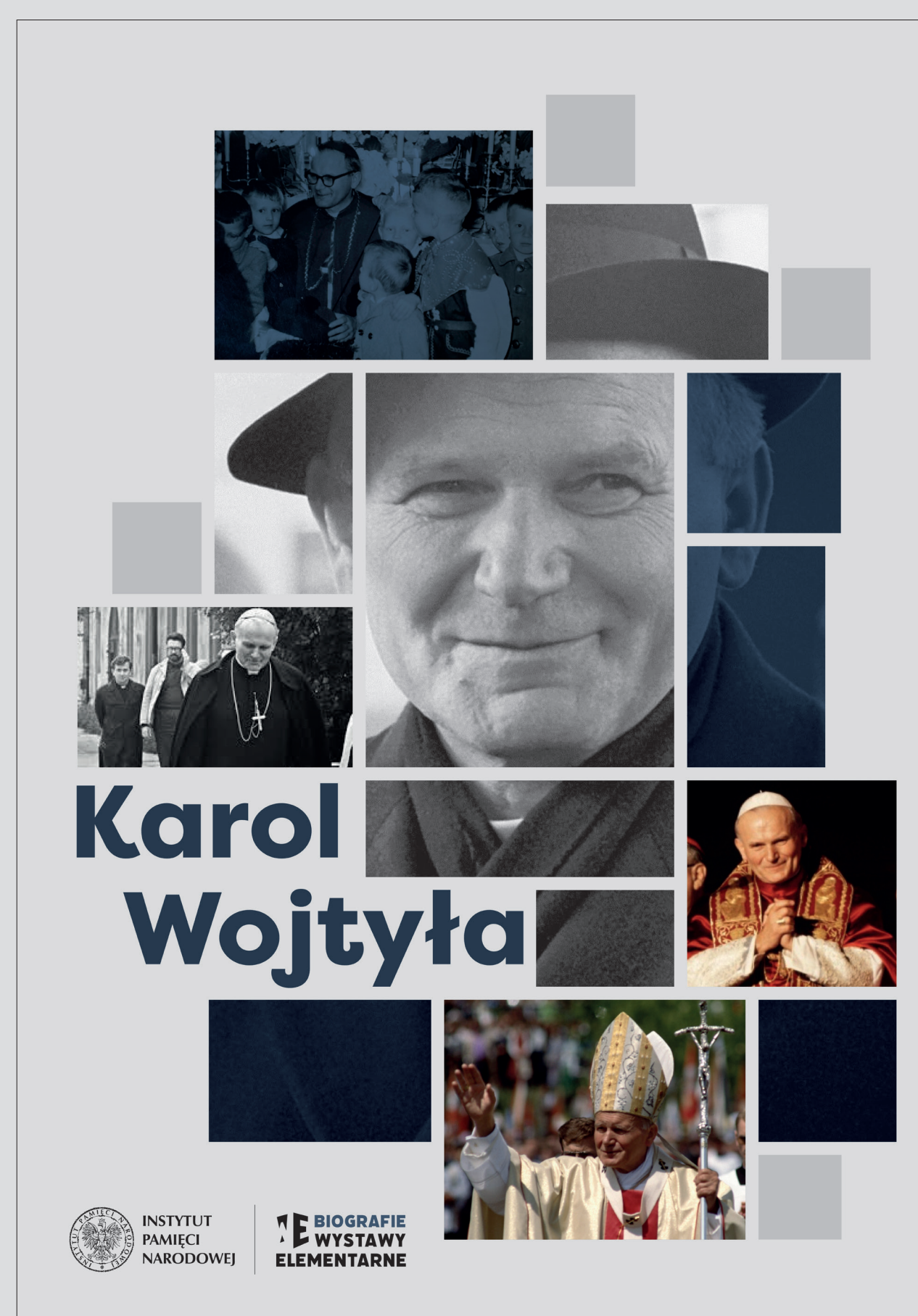
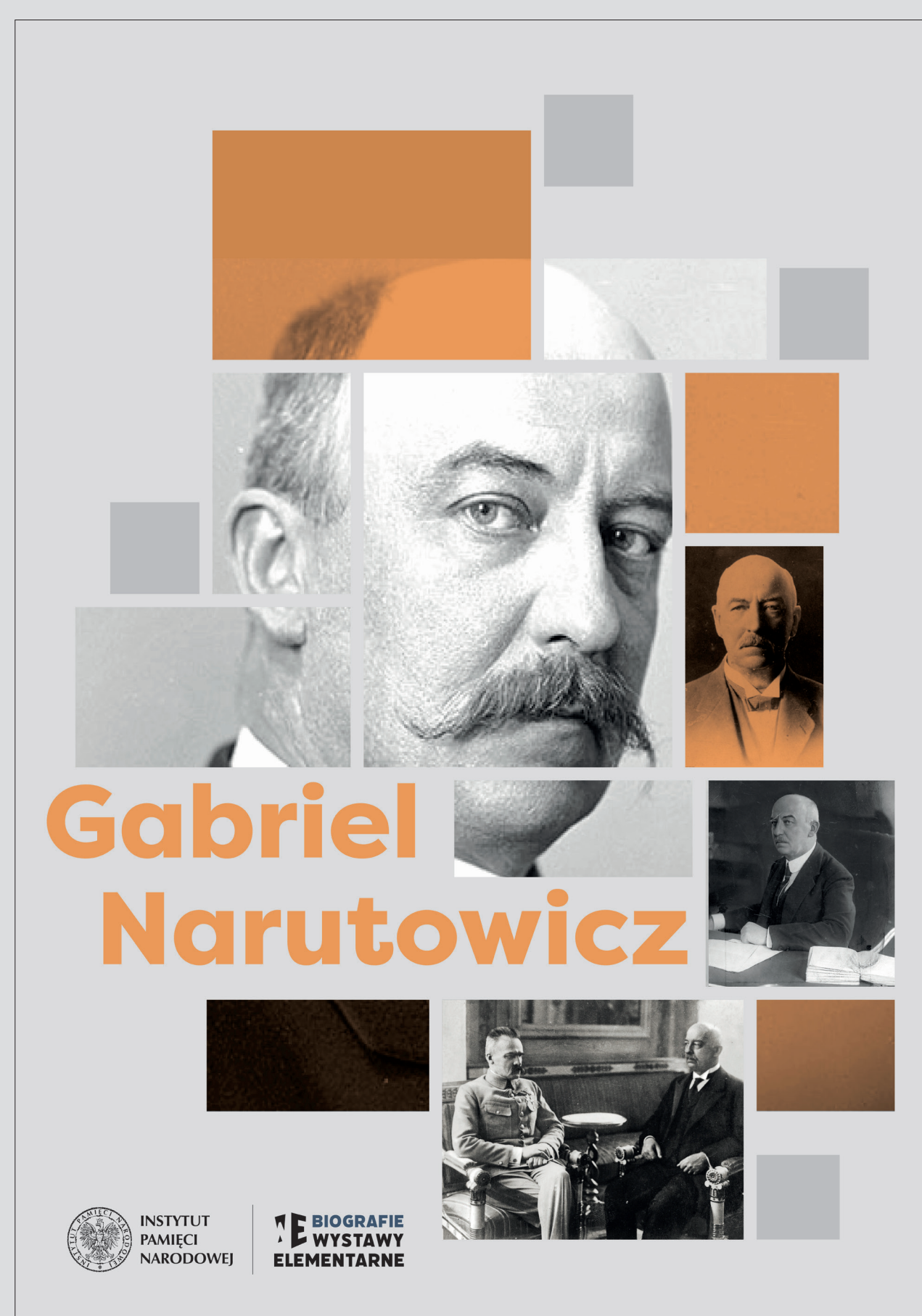
↑ Mural z ul. Gagarina w Toruniu
📍 Mirosław Sprenger

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zobacz więcej wystaw z serii na www.edukacja.ipn.gov.pl

Zobacz inne wystawy Elementarne:

Autorzy/Autor Wystawy: Mirosław Sprenger

Recenzja: prof. dr hab. Mirosław Golon,
dr hab. Marek Gałęzowski

Redakcja i korekta językowa: Anna Świtalska-Jopek

Koncepcja graficzna serii: Paulina Żak

Skład: Piotr Wiejak

W wystawie wykorzystano zdjęcia ze zbiorów: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN), Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Kobiet (FGEZ), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), biblioteki cyfrowej Polona.pl (Polona), Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego (WBH) oraz ze zbiorów prywatnych Mirosława Sprengera.

INSTITUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ